

СОЦІОЛОГІЧНІ ВИДАННЯ: РОЗДУМИ, РЕЦЕНЗІЇ

ІРИНА ПОПОВА,

доктор філософських наук, професор кафедри соціології Інституту соціальних наук Одеського національного університету ім. І.Мечникова

Від конструювання історії до формування нових ідентичностей

Даниленко О.А. Язык конфликта в трансформирующемся обществе: от конструирования истории к формированию социокультурных идентичностей. — Вильнюс: ЕГУ, 2007. — 403 с.

Беручись свого часу до рецензування рукопису цієї публікації, я звернула увагу на оптимістичний висновок автора, котрий, на мою думку, слід привітати: в Україні “є нитки ціннісної єдності, що зв’язують соціум у єдине ціле, загальнолюдські цінності”. Мабуть, цей принцип і було покладено в основу гіпотези, що її пропонувала О.Даниленко, працюючи над рукописом і припускаючи, *що реального розколу в Україні немає*. Рецензуючи рукопис і визнаючи коректність формулювання такої гіпотези, я, втім, вважала за доцільне наголосити, що *потрібні значні конструктивні зусилля*, щоби ці потенційні ресурси використовувати, і що необхідні вагомі аргументи на користь розумної політики. Подальші події, що безпосередньо передували виходу друком книжки, продемонстрували, що *розумна політика в цьому напрямі саме й не ведеться*. По-над те, робиться все, щоби потенційні ресурси щодо запобігання конфлікту так і не реалізувалися. Натомість створюються сприятливі умови для дії чинників, що зумовлюють його загострення. З огляду на це праця О.Даниленко є особливо актуальною, а матеріал, поданий в її книжці, — вартим серйозного осмислення й пильної уваги.

Поза всяким сумнівом, те, над чим працює О.Даниленко, є дуже відповідальним сегментом дослідницької роботи. У цьому випадку особливого значення набуває професіоналізм і громадянська позиція автора, її об’єктивність й аргументованість. Цінність рецензованої праці передусім полягає в самій *постановці проблем і завдань, у тому загальному задумі*, що визначає виклад і дає змогу зануритися в контекст ак-

туальних роздумів, що хвилюють наших співвітчизників. Автор ставить завдання показати, з одного боку, як історія конструюється соціальними інститутами, які є ретрансляторами легітимного дискурсу, а з іншого — як на ці конструкції накладається усна історія, ретрансльована з допомогою сім'ї й інших джерел, а головне, *яким чином усе це конструює нові ідентичності*.

Проте головна мета праці, як можна зрозуміти, це апробування *лінгвоконфліктологічного методу дослідження*, демонстрація доцільності його застосування й ефективності для розв'язання актуальних соціологічних і соціально-управлінських проблем. У монографії показано, що звернення до мови конфлікту дає можливість не лише виявити лінгвістичні механізми формування нових ідентичностей, а й простежити, як через мову конфлікту соціальні зміни легітимуються спершу на рівні повсякденності, а потім — у соціальних інститутах.

Методологічні питання розглянуто у двох розділах першої частини праці. Тут докладно схарактеризовано проблеми аналізу конфлікту, показано зв'язок якісних методів і лінгвоконфліктологічних практик інтерпретації текстової інформації.

Автор коректно пов'язує ці питання з методологічними проблемами формування ідентичностей і конструювання історії. Розглядаючи мову конфлікту як дослідницький код, автор переходить від методології до *методик і технологій* лінгвоконфліктологічного дослідження, характеризує методіку побудови карти метамови конфлікту (КМК) і принципи формування колекції кейсів.

Другу частину монографії присвячено аналізу проблеми переходу від конструювання історії до формування нових ідентичностей за умов пострадянських трансформацій. При цьому автор застосовує модель комплексної лінгвоконфліктологічної експертизи, що вможлиблює такий перехід. Аналізуючи мову конфлікту як засіб інтерпретації історії держав, автор з'ясовує співвідношення легітимного освітнього й повсякденного дискурсу. Емпіричним матеріалом для О.Даниленко послугували уявлення людей стосовно трьох подій: Переяславської Ради, Жовтневої революції та Великої Вітчизняної війни (Другої світової війни). У полі зору автора — чотири різні покоління, представники яких живуть у різних регіонах України: на Заході та Сході. Порівняльний аналіз інтерпретацій, що їх дають цим подіям представники різних груп населення, а також відповідні даним групам експерти — таким є емпіричне поле, на якому автором зібрано багатий “врожай” уявлень, що послугували підґрунтям для висновків, яких дійшла О.Даниленко.

Аналіз інтерпретацій легітимного освітнього дискурсу, а також дискурсу повсякденного, що дістав вияв у коментарях автора, дуже лаконічний, підкреслено об'єктивний. Іноді хочеться все ж таки більш *розгорнутого авторського розуміння і пояснення, тобто інтерпретацій інтерпретацій, які є об'єктом наукового аналізу*. Сподіваюся, що в подальшій своїй діяльності автор порадує нас поглибленим осмисленням предмета дослідження й у цьому плані, збагативши нашу соціологічну науку ідеями, які допомагають проникнути в сутність соціокультурних процесів, що відбуваються в нашій Вітчизні.

До вартого уваги в рецензованій праці слід віднести висновки, сформульовані на основі цілком коректного принципу залежності теперішнього і майбутнього від уявлень про минуле. “Різні уявлення про історичне минуле, — пише автор, — оцінки цього історичного минулого є суттєвими чинниками, що впливають на особливості формування нових ідентичностей, а також багато в чому визначають вектори потенційних конфліктів і готовність до компромісу з тих чи тих питань”. Цей висновок автор переносить на деякі сучасні пропозиції й управлінські рішення, котрі, як справедливо відзначає вона, не ведуть до примирення, а навпаки, лише провокують конфлікт.

Перевагою монографії є також те, що в ній не лише звернено увагу на цінність лінгвоконфліктологічного методу й показано можливість його апробації, а й те, що

автором сформульовано низку проблем і гіпотез, що потребують подальшої перевірки. Заслуговує на увагу також визначення самим автором напряду подальшої роботи. Як пише О.Даниленко наприкінці своїх висновків, "... у співвідношенні "бути" і "здаватися" позірні ідентичності ("здаватися") виявляються схопленими в тому, що говорять, а реальні ідентичності ("бути") — у тому, як говорять" (курс. мій. — І.П.). Власне кажучи, це як і є тією особливістю лінгвоконфліктологічного методу, врахування якої вможлиблює використання його багатих дослідницьких ресурсів, що становить необхідну передумову пошуку відповідей на численні питання, порушені у праці.

Монографія О.Даниленко цікава і потрібна. Вона може стати одним із аргументів на користь розумної політики, спрямованої на збереження єдності України. У книжці наведено сотні текстів інтерв'ю ("кейсів"), що читаються з неабияким інтересом і змушують переосмислити багато подій, подивившись на них крізь призму особистісних переживань і світовідчуттів. Замислюючись над цими невигадливіми свідченнями, доходиш висновку, що жива історія — не абсолютна і єдина істина. Ця історія є "правда життя", і в кожній особистості вона своя, вистраждана і глибоко особистісна, неповторна. З усіх цих "правд" саме й складається той самий соціально-культурний контекст часу, який кожен із нас не обирає, але в якому "живе й умирає". Політики мають знати, що особистісні "правди" — це серйозно. Заради нашої єдності поводитися з цими "правдами" слід дуже обережно. Мудрість у політиці — це те, чого нам зараз вочевидь бракує, але без чого єднання і взаємоповаги досягти не вдасться.

ЕММА ГАНСОВА,

доктор філософських наук, професор кафедри філософських та соціально-політичних теорій Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

Економіка з "людським обличчям"

Лукашевич М.П. Соціологія економіки: Підручник. — К.: Каравела, 2005. — 283 с.

Книга М.Лукашевича "Соціологія економіки" присвячена соціологічному аспекту дослідження економічних відносин. Погляд на економічну сферу з позицій соціологічної науки додає нового розуміння як економічної теорії, так й економічної політики. Книга є вельми актуальною з огляду на необхідність аналізу ситуації в економіці України та соціальних наслідків державного управління в цій сфері.